

Jen ano je ano

**Trestný čin znásilnění ve světle
Istanbulské úmluvy**

Veronika Ježková

Jen *ano* je *ano*

**Trestný čin znásilnění
ve světle Istanbulské
smlouvy**

Úřad vlády České republiky

Projekt podpořil Úřad vlády České republiky z programu
Podpora veřejně účelných aktivit nestátních neziskových organizací
v oblasti rovnosti žen a mužů.

© proFem, o.p.s., 2017

Foto na obálce: crazy mouse © 123RF.com

ISBN 978-80-904564-9-5

Obsah

Úvod	5
O projektu a řešerši	7
Sexuální násilí – ČR vs. Istanbulská úmluva vs. zahraniční úprava	9
1. Konstrukce trestného činu znásilnění podle ČR práva	9
2. Sexuální násilí podle Istanbulské úmluvy	16
3. Zahraniční právní úpravy	18
Trestání za sexuálně motivovanou trestnou činnost	24
1. ČR	24
2. Zahraniční inspirace	32
Oběti a Istanbulská úmluva	36
1. Help points	36
2. Nepřípustné otázky	38
Doporučení	40
1.	40
2.	41
Závěr a shrnutí	43
Summary	47
Statistická data	51

Úvod

„... Nejvíce zraňující zločin...“

Tím je ve svých důsledcích trestný čin znásilnění podle doc. PhDr. Ludmily Čírtkové, policejní a soudní psycholožky a přední odbornice na viktimologii. Zločin, který není doménou „*cizích chlapů z parku*“, jak je ve společnosti stále ještě rozšířeným mýtem (**75,38 % obětí pachatele znalo**), **ani se neomezuje na dospělé oběti**¹! Stále zasahuje více do intimní sféry žen než mužů².

Sexuální násilí se dotýká téměř jakékoli věkové kategorie, jakéhokoli pohlaví, avšak stále chybí spolehlivé statistiky, které s ohledem na neuchopitelnost tohoto problému a vysokou latenci pravděpodobně nikdy nebudou kompletní. Častěji bývají oznamovány případy, kdy došlo k vážnějším tělesným zraněním nebo byl čin spáchán neznámým agresorem. V roce 2013 bylo v ČR oficiálně zjištěno **589** případů znásilnění, což představuje pouze **3 %** celkové násilné kriminality zjištěné v tomto roce. Počet odsouzených byl v tomto sledovaném období **211** osob (191 osob odsouzeno, 20 osob „vyřízeno jinak“, což je veličina v databázi identická s odsouzením)³. K odsouzení

1 Ze zkoumaných rozsudků vyplynulo, že obětí pod 15 let je 61,54 % k celkovému počtu 65 obětí.

2 Ze zkoumaných rozsudků vyplynulo, že obětí žen bylo 84 % k celkovému počtu obětí.

3 Statistické přehledy kriminality Policie ČR, 2014 a databáze CSLAV ke dni 31. 5. 2014.

pachatele a prokázání spáchaného trestného činu tedy došlo jen v **35,82 % případů**.

Mýty, které o sexuálním násilí ve společnosti panují, evidentní nepochopení problému a téměř tolerantní přístup společnosti k tomuto jevu jsou detailně popsány a vyplynuly z průzkumu veřejného mínění realizovaného agenturou Focus, zadaného organizací Amnesty International, na téma „**Problematika násilí na ženách optikou České populace z roku 2015**“⁴. Nepochopitelná míra tolerance, s jakou stát přistupuje k pachatelům sexuálního násilí, vyplynula ostatně i z této rešerše relevantních soudních rozhodnutí.

Dne 2. 5. 2016 podepsala Česká republika Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (dále jen „**Istanbulská úmluva**“ nebo „**IÚ**“) a její ratifikace je plánována na polovinu roku 2018. S ratifikací této mezinárodní úmluvy je pro Českou republiku spjato několik povinností, především však uvést český právní řád do souladu s touto úmluvou. Návrh legislativních opatření z pera Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen „**MSp**“) předložilo MSp do připomínkového řízení dne 15. 8. 2017. Z předkládaného materiálu č. j. 736/2016 – LO (dále jen „**Materiál MSp**“) ve vztahu k násilí na ženách a domácímu násilí v souvislosti s IÚ vyplynulo, že jedinou potřebnou změnou je zavedení nového trestného činu **nuceného sňatku (§ 175a) trestního zákona a doplnění § 163 odst. 1 trestního řádu o tento trestný čin**. V ostatním jsou naše trestní předpisy zcela dostačující, není třeba vytvářet nové skutkové podstaty ani měnit stávající. Ve vztahu k trestným činům uvedeným v čl. 38 a 39 IÚ⁵ doporučuje MSp učinit výhradu za využití čl. 78 odst. 2 Istanbulské úmluvy⁶.

S tímto názorem publikovaným ostatně MSp již ve zprávě analyzující připravenost ČR k přístupu k Istanbulské úmluvě z roku 2015 se však zcela rozcházejí, neboť se domníváme, že zde jsou důležitá ustanovení Istanbulské úmluvy potřebná k implementaci do našeho trestního systému. Jakkoli lze

konstatovat, že praxe soudů při rozhodování ve věcech sexuálně motivované trestné činnosti doznala určitých velice nepatrných změn a při rozhodování o trestném činu znásilnění již lze zaznamenat „mini úkrok“ směřující k přijetí principů uvedených v Istanbulské úmluvě ohledně sexuálně motivované trestné činnosti, je patrné, že bez příslušných legislativních změn se neobejdeme.

Jakkoli byly původní cíle projektu a rešerše směřovány do sféry dospělých obětí sexuálně motivované trestné činnosti, výsledky ukazují, jak významně velké procento obětí této trestné činnosti jsou děti, ale též jak velké procento pachatelů tvoří osoby mladší 15 let. I s touto významnou skutečností je třeba se v budoucnu v rámci legislativních změn, ale především v nově koncipovaných praktických preventivních programech cílených na děti, po kterých tyto výsledky volají, vypořádat.

O projektu a rešerši

Cílem tohoto projektu a textu je zaměřit se na konstrukci trestného činu znásilnění podle českého práva a její soulad s principy uvedenými v Istanbulské úmluvě. Dále v této souvislosti provádíme rešerši konstrukce znásilnění v šesti zemích, které již ratifikovaly Istanbulskou úmluvu.

S ohledem na alarmující počet podmíněně odsouzených za takto závažný trestný čin jsme se při rešerši soustředili i na ukládání trestu za sexuálně motivovanou trestnou činnost (druh a výši), dále využití institutu ochranného léčení sexuologického charakteru a vůbec stavu rozhodovací praxe co do penalizace. Pro srovnání přinášíme rešerši zahraniční právní úpravy trestání za znásilnění a v neposlední řadě i návrh legislativních změn české právní úpravy v tomto směru.

Samostatnou kapitolu věnujeme i ukládání trestů za sexuálně motivovanou trestnou činnost páchanou na dětech a dětmi, v návaznosti na zjištění učiněná z rešerše rozsudků.

Závěrem pak upozorňujeme na dva významné instituty, které by měly být zrealizovány i v českém prostředí, a to zákaz určitého druhu otázek klade-

4 Viz <http://www.persefona.cz/source/pdf/amnesty-international-fin.pdf>.

5 Trestné činy mrzačení ženského genitálu a násilný potrat a násilná sterilizace.

6 Viz důvodová zpráva k materiálu č. j. 736/2016 – LO.

ných obětí sexuálního násilí při objasňování sexuální trestné činnosti a dále institut tzv. Help pointů – tedy center pro akutní praktickou pomoc obětí sexuálního násilí. Uvádíme i konkrétní pozměňovací návrhy současné legislativy v tomto směru.

Pro účely tohoto projektu jsme provedli rešerši **55** pravomocných rozsudků Krajských soudů v Hradci Králové, Brně, Plzni a Ostravě, Krajského soudu v Praze, Městského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze za rok 2016, kterými bylo rozhodnuto v trestních věcech týkajících se **56** pachatelů a **65** obětí. Požadavek na zaslání rozsudků byl specifikován tak, že se má jednat o pravomocné rozsudky týkající se trestného činu znásilnění dle § 185 TZ v roce 2016.

Z posuzovaných případů bylo **6**, kdy došlo ke **zproštění obžaloby**. V případě sp. zn. 1 Tm 3/2016 (vedeno u KS Hradec Králové) došlo ke zproštění obžaloby v plném rozsahu, protože – poškozené využily právo odmítnout vypovídat kvůli blízkému vztahu. Chyběl tedy přímý důkaz svědčící o vině. Nebylo tudíž prokázáno, že se žalovaný skutek stal. V dalších případech nebylo prokázáno, že se skutek stal⁷, a v jednom případě byl pachatel nepřičetný⁸. V **jednom** případě bylo **upuštěno** od potrestání pachatele⁹. **49** pachatelů bylo **pravomocně odsouzeno** k podmíněnému nebo nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Pokud se v této rešerši hovoří o sexuálně motivované trestné činnosti, je tím míněn trestný čin znásilnění podle § 185 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění (dále jen „TZ“) a pohlavní zneužití podle § 187 TZ. Trestem odnětí svobody se v případě mladistvých rozumí trestní opatření odnětí svobody podle § 10 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní trestné činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“).

7 7 To 345/2016 (KS Plzeň), 3 T 6/2016 (KS Plzeň), 56 T 3/2016 (MS Praha), 63 Tm 3/2016 (MS Praha).

8 81 Tm 1/2016 (KS Ostrava).

9 63 Tm 1/2016 (MS Praha).

Sexuální násilí – ČR vs. Istanbulská úmluva vs. zahraniční úprava

1. Konstrukce trestného činu znásilnění podle ČR práva

HLAVA III.

Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

§ 185

- (1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na **šest měsíců až pět let**.
- (2) Odnětím svobody na **dvě léta až deset let** bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
 - b) na dítěti, nebo
 - c) se zbraní.

- (3) Odnětím svobody na **pět až dvanáct let** bude pachatel potrestán,
 a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,
 b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezo-
 vána osobní svoboda, nebo
 c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
 (4) Odnětím svobody na **deset až osmnáct let** bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
 (5) Příprava je trestná.

Konstrukce trestného činu znásilnění v české právní úpravě je založena na dvou podstatných znacích, a to na **nedobrovolnosti** a **konkrétní sexuální aktivitě** (soulož, pohlavní styk nebo styk provedený způsobem srovnatelným se souloží).

Nedobrovolnost má pak formu:

- a) donucení nebo
 b) zneužití bezbrannosti.

Donucením rozumíme užití fyzického násilí, příp. pohrůžky násilím nebo pohrůžky jiné těžké újmy. Pojem násilí není definován přímo v českém trestním zákoníku, judikatura¹⁰ jej definuje jako **použití fyzické síly k překonání kladeného odporu nebo k zamezení odporu očekávaného**. Při donucení pohrůžkou násilí se nemusí jednat o pohrůžku bezprostředního násilí, postačuje pohrůžka násilím realizovaným v budoucnu. Pohrůžka může směřovat i vůči jiné osobě než oběti (např. pohrůžka ublížením jejímu dítěti), ale i vůči věci (např. pohrůžka zničením zařízení bytu). Pohrůžka jiné těžké újmy může zahrnovat újmu majetkovou (např. v pohrůžce snížení mzdy, vypovězení nájemní smlouvy k bytu, v pohrůžce podání návrhu na exekuci vykonatelného závazku) i nemajetkovou (např. v poškození postavení oběti v rodině – hrozba

¹⁰ R 17/1982, s. 128.

zveřejnění skutečností, které by mohly vést k rozvodu, v zaměstnání – ztráta místa, ztráta vedoucí funkce, ve společnosti – ztráta prestiže, úctyhodnosti). Může jít i o hrozbu podáním trestního oznámení nebo např. podáním návrhu na změnu úpravy styku s nezletilými dětmi, které by jinak pachatel nepodal¹¹.

Donucení spočívá buď v překonání vážně míněného odporu, anebo dosažení toho, že znásilňovaná osoba neklade odpor vzhledem k jeho beznadějnosti. Nesmí jít tedy jen o odpor předstíraný. Beznadějnost odporu může vyplývat například z jednoznačné fyzické převahy pachatele, ze skutečnosti, že je ozbrojen, z izolovanosti místa činu, které vylučuje dovolat se pomoci apod.

O zneužití bezbrannosti půjde v situaci, kdy je oběť bez přičinění pachatele v takovém stavu, ve kterém není vzhledem k okolnostem schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna projevit či klást dostatečný odpor jeho jednání. Důvodem může být to, že je hendikepována fyzicky (např. je těžce zraněná, ochrnutá, spoutaná, vysokého věku, vyčerpaná), anebo psychicky (jedná se o dítě, duševně nemocnou nebo mentálně zaostalou osobu). Může ale jít i o kombinaci obou důvodů (osoba opilá, pod vlivem drog, v mdlobách, v hlubokém spánku). Za bezbrannost se nepovažuje stav osoby, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo¹². Pachatel si skutečnosti, která činí oběť bezbrannou, musí být vědom a musí ji úmyslně zneužít. Pokud uvede oběť do stavu bezbrannosti lstí (poškozeného přivedli záměrně namícháním dosud blíže nezjištěné omamné či psychotropní látky v nezjištěném množství do pití či jídla do stavu bezbrannosti, v důsledku čehož poškozený nevnímal situaci¹³), půjde v souladu s § 119 o spáchání činu násilím. O zneužití bezbrannosti však půjde, pokud se oběť již v tomto stavu nalézala nebo ji do něj uvedl pachatel, avšak nikoli lstí (např. společně popíjeli alkohol)¹⁴.

¹¹ R 55/2007, R 31/2004, R 56/2005.

¹² R 43/1994-II.

¹³ Analyzovaný rozsudek 57 T 12/2015.

¹⁴ R 17/1982, s. 128 a 129.

Zatímco v případech, kde je přítomen **prvek bezbrannosti** (...využil spánku a následně fyzické převahy, včetně nízkého věku oběti¹⁵) nebo jde o **zjevné užití násilí** (uvázal za ruce a znehybnil¹⁶, udeřil a znehybnil¹⁷, bil pěstmi do hlavy a obličje¹⁸), soudy nemají s vyslovením trestnosti takového jednání a odsouzením pachatele za znásilnění výrazný problém, lze zaznamenat velké váhání tam, kde tyto prvky chybí a soudy se pak snaží dopátrat, zda jednání pachatele na poškozené překonávalo její zřejmý fyzický odpor, a to dostatečné intenzity, resp. intenzity výrazné, typicky v případech, kdy pro fyzickou převahu pachatele oběť nevyvíjí téměř žádnou obranu, aby si nezpůsobila ještě větší zranění¹⁹.

V analyzovaných rozsudcích jsou ve výrazně velké míře oběťmi nezletilí pod 15 let²⁰, tedy děti, kde nedostatek fyzického intenzivního a vážně míněného odporu proti pachateli, tedy prvku nedobrovolnosti, nahrazuje bezbrannost oběti pro nízký věk. I v těchto případech však soudy stále polemizují s potřebným vážně míněným odporem a obranou určité intenzity a fyzického prvku, jako by samotný verbální nesouhlas nebyl dostatečně průkazným vážně míněným odporem a jako by samotná bezbrannost nebyla dostatečným průkazem nedobrovolnosti.

...K odporu dívek je nutno připustit, že nebyl nikterak intenzivní, jednalo se pouze o verbální nesouhlas, nelze však přehlédnout, že dívky byly ve věku necelých 7 let. Násilí ze strany obžalovaného nebylo sice výrazné, kdy se jednalo pouze o pohlavky či údery rukou do hlavy a štípání, nicméně o násilí šlo a s ohledem na věk nebylo vyššího násilí potřeba. A i kdyby nebylo užito násilí, jednalo by se o bezbrannost...²¹

15 Analyzovaný rozsudek 5 T 6/2016 (KS Hradec Králové).

16 Analyzovaný rozsudek 9 T 4/2016 (KS Hradec Králové).

17 Analyzovaný rozsudek 6 T 10/2014 (KS Hradec Králové).

18 Analyzovaný rozsudek 41 T 2/2016 (MS Praha).

19 Analyzovaný rozsudek 9 T 31/2016 (KS Plzeň).

20 61,54 %.

21 Analyzovaný rozsudek 43 T 3/2016 (KS Brno).

...Pro svůj věk nebyla schopná **jiné obrany než slovního vyjádření nesouhlasu**, kdy mu říkala, že se jí to nelíbí. Ale zvyklá ho jako dospělé autority poslouchat. Zneužil tedy její bezbrannosti...²²

...Nemohl se účinně bránit ani **vyjádřit svůj nesouhlas a odpor** vzhledem ke svému nízkému věku a citové vazbě k pachateli...²³

Dané však není v souladu s názorem Nejvyššího soudu ČR vysloveným v rozhodnutí 11 Tdo 294/2014 ze dne 26. 3. 2014. Dle tohoto rozhodnutí se za násilí ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 trestního zákoníku považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. **Není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačuje, pokud pachateli musela být zjevná nevole této osoby s jeho jednáním.**

Ve vztahu k problematice nedobrovolnosti (a jejím formám) můžeme analyzované případy rozdělit do těchto základních skupin:

- 1) „**Ideální případy**“ – případy, kdy je zde natolik výrazné násilí pachatele, že soudy o nedobrovolnosti ve sféře oběti naprosto nepochybují. Dané jsme detekovali minimálně v 8 rozsudcích.

*[...Obžalovaný použil násilí značné intenzity, aby mohl s poškozenou nakládat tak, aby dosáhl sexuálního uspokojení. Obrana poškozené neměla šanci vzhledem k fyzickým proporcím. Poškozená byla svázána a škrcena...]*²⁴

22 Analyzovaný rozsudek 4 T 7/2016 (KS Plzeň).

23 Analyzovaný rozsudek 10 To 124/2016 (VS Praha).

24 Analyzovaný rozsudek 4 T 19/2015 (MS Praha).

- 2) „**Akce a reakce**“ – případy, kdy určitému násilí pachatele odpovídá intenzivní aktivní odpor oběti²⁵.

[...opakovaně volala o pomoc, ... bránila se kopáním, odstrkáváním a opakovanými snahami vstát a z místa utéci, ... svůj nesouhlas s jednáním obžalovaného dala zřetelně a opakovaně najevo, ... snažil se silou roztáhnout její nohy, což se mu však v důsledku její aktivní obrany nepodařilo. ...následně se mu i přes aktivní obranu a odpor poškozené, zejména pro fyzickou převahu, opakovaně podařilo, ... i když jej rovněž prosila, aby jednání zanechal, a snažila se jej odstrčit...]

- 3) „**Významné výhrůžky doplněné o ohrožování zbraní**“ – případy (zde 2 analyzované), kde přítomnost zbraně přiložené k hlavě oběti přesvědčí soud o naplnění podmínky nedobrovolnosti takového činu.

*[...K hlavě poškozené přiložil nespecifikovaný předmět, aby v ní vyvolal pocit zbraně a s tím ji zatáhl mezi stromy. Poškozená se nechtěla vysvléknout, tak jí vyhrožoval zabitím...]*²⁶

*[...Vyhrožoval pistolí, z čehož měla strach. Poškozená žádala, aby ji nechal. Neustále opakoval, že nemá křičet...]*²⁷

- 4) „**Nedostatečná rozumová vyspělost pro nízký věk**“ – případy, kdy znak nedobrovolnosti je kryt nízkým věkem oběti, pro který „...nechápala význam a důsledky kladení odporu“. V posuzovaných rozsudcích rozsudky tohoto typu převládaly, bohužel pro extrémně velký počet obětí pod 15 let.
- [...Nízký věk poškozeného, díky kterému nemohl jednání posoudit a domyslet, vyhodnotit a dostatečně projevit svoji vůli a dát jednoznačně najevo svůj nesouhlas s jeho jednáním a odpor k němu nebo se jinak účinně bránit, kdy jednání obviněného nerozuměl...]*²⁸

25 Popis událostí obdobného sledu jsme evidovali v 10 rozsudcích.

26 Analyzovaný rozsudek 41 T 2/2016 (MS Praha).

27 Analyzovaný rozsudek 8 To 148/2016 (KS Plzeň).

28 Analyzovaný rozsudek 47 T 12/2015 (MS Praha).

- 5) „**Učebnicová bezbrannost**“ – případy, kdy je „ve hře“ alkohol nebo drogy, tedy kdy nedobrovolnost styku je dána stavem bezbrannosti oběti. Níže je uveden příklad analyzovaného rozsudku s typickým případem bezbrannosti, zde se však jednalo o bezbrannost oběti vyvolanou lstí pachatele, což je považováno za donucení za použití násilí, a nikoli využití stavu bezbrannosti, jak nesprávně dovodil soud.

*[Poškozeného přivedli záměrně namícháním dosud blíže nezjištěné omamné či psychotropní látky v nezjištěném množství do pití či jídla do stavu bezbrannosti, v důsledku čehož poškozený nevnímal situaci.]*²⁹

- 6) „**Vyhrožování zveřejněním intimních fotografií**“ – vzhledem k tomu, že v tak malém vzorku rozsudků evidujeme dva případy, kde pachatel donutil oběť k pohlavnímu styku pod pohrůžkou zveřejnění jejích intimních fotografií na sociálních sítích, je nezbytné tomuto jevu věnovat více pozornosti, zejména v preventivních programech pro školy. V jednom z těchto případů se jednalo o pachatele žáka ZŠ věkem pod 15 let.

*[...Vyhrožoval zveřejněním intimních fotografií na fcb, pokud nedojde k setkání, při kterém by byl obžalovaný sexuálně uspokojen...]*³⁰

- 7) „**Verbální nesouhlas a strach z následků kladení výraznějšího odporu jako reakce na pohrůžku zabitím nebo jinou pohrůžku**“

*[...uvedeným sexuálním praktikám se podvolila jen ze strachu z obžalovaného...]*³¹

Jak vyplývá z výše uvedeného, i když zde již je relevantní a „návodné“ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, které svým obsahem respektuje principy uvedené v Istanbulské úmluvě, jak bude rozebráno detailně dále, soudy se

29 Analyzovaný rozsudek 57 T 12/2015 (MS Praha).

30 Analyzovaný rozsudek 1 Tm 1/2016 (KS Hradec Králové).

31 Analyzovaný rozsudek 34 T 5/2016 (KS Plzeň).

zatvrzele při svém rozhodování zaštiťují aktivním odporem poškozené jako podmínkou přítomnosti násilí ze strany obviněného a polemizují s ním i v případě, kdy je nedobrovolnost dána v jiné podobě.

2. Sexuální násilí podle Istanbulské úmluvy

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí je nejobšírnější mezinárodní smlouvou, usilující o vyřešení tohoto závažného problému porušování lidských práv. Jejím cílem je nulová tolerance k násilí na ženách, ale i k násilí vůbec. Prevence násilí, ochrana jeho obětí a stíhání pachatelů jsou zásadními prioritami této úmluvy. Istanbulská úmluva zavádí soubor průlomových definic trestných činů, například mrzačení ženského genitálu, vynucený sňatek, stalking, vynucený potrat a vynucená sterilizace³². To znamená, že státy budou povinny do svých právních systémů zabudovat závažné trestné činy, jež tam předtím neexistovaly, stejně tak, jako by měly své existující právní úpravy ohledně již definovaných genderově podmíněných trestných činů sladit s principy v úmluvě uvedenými. Jak jsme již uvedli v úvodu této rešerše, MSp ve vztahu k sexuálnímu násilí shledávalo problematickým pouze požadavek Istanbulské úmluvy na promlčení těchto činů, avšak výkladem stávajících ustanovení trestního zákoníku dovodilo dostatečnost současné úpravy.

Jaká je tedy definice sexuálního násilí dle Istanbulské úmluvy? Sexuálnímu násilí, včetně znásilnění a povinností, které se stranám ratifikujícím Istanbulskou úmluvu v této souvislosti ukládají, je věnován čl. 36 IÚ.

1. Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření, aby byly klasifikovány jako trestné následující úmyslné trestné činy:
 - a. dojde-li přes nesouhlas oběti k vaginální, anální či orální penetraci sexuální povahy do těla druhé osoby jakoukoli částí těla nebo předmětem;
 - b. je-li přes nesouhlas druhé osoby vykonán jakýkoli jiný akt sexuální povahy;
 - c. je-li druhá osoba přes svůj nesouhlas přinucena podílet se na aktech sexuální povahy se třetí osobou.
2. Souhlas musí být dán dobrovolně jakožto výsledek svobodné vůle dané osoby posuzované v kontextu stávajících okolností.
3. Strany učiní nezbytná legislativní i jiná opatření pro to, aby ustanovení odstavce 1 bylo možno vztáhnout též na činy spáchané vůči bývalým či stávajícím manželům či partnerům, uznávané v intencích mezinárodního práva.

Nedobrovolnost je tedy dle Istanbulské úmluvy dovozována i jen z verbálního nesouhlasu a není zapotřebí jej doprovázet ještě jakoukoli fyzickou aktivitou směřující k pachateli jako podmínkou prokazatelného nesouhlasu s jednáním pachatele.

Je zajímavé, že ve vztahu k článku 36 IÚ – sexuální násilí, včetně znásilnění, je v Materiálu MSp řešen pouze požadavek na dostatečně dlouhou promlčecí dobu u činů spočívajících v sexuálním násilí, nuceném sňatku, mrzačení ženských pohlavních orgánů a násilném přerušení těhotenství a násilné sterilizaci. MSp v daném případě konstatuje naprostý soulad naší právní úpravy, když ve vztahu k sexuálnímu násilí máme § 34 odst. 3 písm. c) trestního zákona³³ a plně tak korespondujeme s požadavky IÚ.

32 Kapitola V. Hmotné právo – čl. 32, 34, 37, 38, 39 IÚ.

33 Do promlčecí doby se nezapočítává ... c) doba, po kterou oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168) nebo některého trestného činu uvedeného v hlavě třetí zvláštní části tohoto zákona o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti byla mladší osmnácti let...

3. Zahraniční právní úpravy

Zahraniční právní úpravy pojmají konstrukci trestného činu znásilnění různě, nicméně společným činitelem níže uvedených úprav³⁴ je skutečnost, že trestněprávně postižitelné je i takové jednání pachatele, kde donucení nemusí nutně provázet násilí a jsou stíhány i tyto jakési „soft formy znásilnění“.

3.1 Belgie

Takto konstruuje trestný čin znásilnění belgický trestní zákoník – **Códe pénal du 8 juin 1867 v § 375.**

Znásilnění je každý akt penetrace jakéhokoli druhu a jakýmkoli způsobem, spáchaný na osobě, která s ním **nesouhlasí**. Souhlas není dán zejména v případě, kdy byl čin spáchán za pomoci násilí, omezení (spočívajícího v ohrožení či překvapení), lsti, anebo byl umožněn fyzickým nebo psychickým postižením oběti.

34 S výjimkou Slovinska, které zmiňujeme z důvodu rozpracování „pohrůžky jinou těžkou újmou“.

3.2 Finsko

Finská právní úprava a její trestní zákoník – Rikoslain, 39/1889 rozlišuje mezi „znásilněním“ podle § 1 (509/2014) a „těžkým znásilněním“ podle § 2 (509/2014). Nicméně i v rámci vymezení „standardního“ znásilnění jde cestou privilegované skutkové podstaty a počítá s variantou jednání pachatele, které neobsahuje násilnou složku, nicméně jsou zde určité okolnosti, za kterých lze jeho jednání považovat za trestněprávně postižitelné. V praxi to budou případy, kdy k pohlavnímu styku dojde evidentně přes nesouhlas oběti, ale tato nevyvíjí proti pachateli z různých důvodů jakoukoli aktivitu nebo pachatel neužívá žádné násilí. Tato právní úprava tedy zrcadlí v praxi bohužel naprosto běžné situace³⁵, podle našeho právního řádu však nepostižitelné.

Kapitola 20 – sexuální útoky

§ 1: Znásilnění (509/2014)

- (1) Kdo přinutí druhou osobu k pohlavnímu styku za použití pohrůžky násilím, které má být namířeno přímo proti této osobě, bude odsouzen za znásilnění k trestu odnětí svobody na 1 rok až 6 let.
- (2) Také ten, kdo využije toho, že druhá osoba z důvodu bezvědomí, nemoci, zdravotního postižení, strachu nebo bezmoci není schopna se bránit nebo vytvořit/zformulovat či vyjádřit svou vůli k tomu, že s ní má pohlavní styk, by měl být odsouzen za znásilnění.
- (3) Pokud je znásilnění, **s ohledem na nepatrnost hrozby nebo jiné okolnosti související s trestným činem jako celkem, méně závažné než skutky v odst. (1), (2)**, pachatel by měl být potrestán odnětím svobody na dobu alespoň 4 měsíců a maximálně 4 let. Kdo přinutí druhou osobu k pohlavnímu styku jinak než hrozbou popsanou v odstavci (1), by měl být potrestán stejným způsobem. Co je uvedeno výše v tomto odstavci, se nepoužije, pokud bylo při znásilnění použito násilí.

35 Typicky např. pohlavní styk v rámci manželského soužití, kdy žena nesouhlasí, avšak podlehne, protože na dané je nazíráno jako na „běžné manželské povinnosti“.

3.3 Německo

Dne 7. 7. 2016 schválili němečtí poslanci zpřísnění trestních předpisů a zakotvení principu „ne znamená ne“. Obdobně jako tomu je u nás, uznávaly německé soudy za trestný čin znásilnění pouze postup pachatele, který si pohlavní styk vynutil násilím nebo pohrůžkou násilí. Nyní by mělo stačit, že k pohlavnímu styku došlo proti zjevné vůli oběti, tedy není třeba aktivní obrany.

Trestní zákoník – Strafgesetzbuch z 15. 05. 1871:

§ 177: Sexuální zásah, sexuální nátlak, znásilnění

- (1) Každý, kdo **v rozporu s rozpoznatelnou vůlí druhé osoby** vykoná na této osobě sexuální akt nebo takový akt připustí nebo tuto osobu k vykonání nebo strpění sexuálního aktu na třetí osobě nebo od třetí osoby přiměje, bude potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 5 let.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo na druhé osobě vykoná sexuální akt nebo takový akt připustí nebo tuto osobu k vykonání nebo strpění sexuálního aktu na třetí osobě nebo od třetí osoby přiměje, když:
 - a) pachatel využije toho, že tato osoba není schopna vytvořit/zformovat nebo vyjádřit opačnou vůli b) pachatel využije toho, že tato osoba je na základě svého fyzického nebo psychického stavu značně omezena v možnosti vytvořit/zformovat nebo vyjádřit svou vůli, ledaže se o souhlasu této osoby ujistil,
 - c) pachatel využije momentu překvapení,
 - d) pachatel využije situace, ve které oběti při jejím odporu hrozí citelná újma, nebo
 - e) pachatel tuto osobu k vykonání nebo strpení sexuálního aktu přinutil hrozbou citelné újmy.

3.4 Rumunsko

Překvapivě pokroková je rumunská právní úprava, a to nejen co do výše spodní hranice trestní sazby za znásilnění. Přesně specifikuje jednotlivé podoby nedobrovolného styku, včetně postižení situace, kdy oběť nemůže vyjádřit svou vůli, avšak ze strany pachatele není užito donucení, ani se ale nejedná o zneužití bezbrannosti.

Cod Penal – Legea 286/2009

Kapitola VIII – Trestné činy proti svobodě a sexuální integritě:

§ 218 Znásilnění

- (1) Pohlavní, orální nebo anální styk s druhou osobou, spáchaný za pomoci donucení, nemožnosti se bránit nebo vyjádřit svou vůli nebo zneužitím tohoto stavu, bude potrestán odnětím svobody na 3 roky až 10 let a zákazem výkonu některých práv.
- (2) Stejně bude potrestán každý akt vaginální nebo anální penetrace spáchaný za podmínek uvedených v odstavci (1).

3.5 Portugalsko

Ačkoli na první pohled tak trochu „nejasně“ působí právní úprava Portugalska, lze i z ní dovodit snahu postihnout aktivity pachatele, které jdou proti nesouhlasu oběti.

Código Penal Português

Kniha II – zvláštní část, Hlava I – Zločiny proti osobám,

Kapitola V – Trestné činy proti sexuální svobodě a sebeurčení:

Sekce I – Trestné činy proti sexuální svobodě:

§ 164 Znásilnění

- (1) Kdo násilím, vážně míněnou hrozbou nebo poté, co za tímto účelem přivedl druhou osobu do stavu bezvědomí nebo stavu, kdy se nemůže bránit, přiměje tuto osobu
 - a) strpět nebo vykonat soulož, anální nebo orální styk,
 - b) podstoupit vaginální nebo anální penetraci částmi těla nebo předměty,
 bude potrestán odnětím svobody na 3 až 10 let.
- (2) **Kdo prostředky, které nejsou zmíněny v předchozím odstavci, přiměje druhou osobu**
 - a) strpět nebo vykonat soulož, anální nebo orální styk,
 - b) podstoupit vaginální nebo anální penetraci částmi těla nebo předměty,
 bude potrestán odnětím svobody na 1 rok až 6 let.

3.6 Slovinsko

Právní úpravu Slovinska zde zmiňujeme především pro detailní rozpracování pohrůžky, která je dle české judikatury považována za pohrůžku „jinou těžkou újmou“, a to přímo v rámci samostatné skutkové podstaty.

Kazenski zakonik,

Devatenáctá kapitola – trestné činy proti sexuální integritě:

§ 170 Znásilnění

- (1) Kdo nutí druhou osobu stejného nebo opačného pohlaví k pohlavnímu styku použitím síly nebo přímým útokem proti jeho životu nebo tělu, bude potrestán odnětím svobody na 1 rok až 10 let.
- (2) Je-li čin uvedený v odstavci prvním spáchán krutým nebo zvlášť ponižujícím způsobem nebo několika osobami nebo proti odsouzenému či osobě, která byla vzata do vazby, pachatel bude potrestán odnětím svobody na 3 roky až 15 let.
- (3) Kdo nutí druhou osobu stejného nebo opačného pohlaví k pohlavnímu styku nebo jinému sexuálnímu jednání **hrozbou vyražení něčeho, co by poškodilo její čest nebo dobré jméno nebo způsobením majetkové škody jí nebo jejím blízkým osobám,** bude potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 5 let.

Trestání za sexuálně motivovanou trestnou činnost

1. ČR

V roce 2016 bylo spácháno 2 241 tzv. mravnostních trestných činů, z čehož **649** bylo znásilnění a **619** pohlavní zneužití³⁶. Oproti roku 2015 to byl **nárůst** u trestného činu **znásilnění o 8,5 %**³⁷. Velice zarážející je statistika týkající se trestné činnosti mládeže, kdy se konstatuje výrazné zvýšení kriminality za rok 2016. Z mravnostní kriminality převládá **pohlavní zneužití** (161 skutků), kde došlo k **nárůstu o 22,9 %** oproti roku 2015³⁸.

S ohledem na závažnost této trestné činnosti nepřekvapí, že za jeho spáchání je ukládán v drtivé většině případů jako hlavní penalizace trest odnětí svobody, ať již podmíněný, či nepodmíněný. Co však rozhodně „překvapí“, je skutečnost, že za poměr podmíněných a nepodmíněných trestů je téměř 50 : 50.

Pokud jde o znásilnění, tak podle údajů z justiční databáze CSLAV byl **777** pachatelům, odsouzeným za tento trestný čin v letech 2010–2013, uložen jako hlavní sankce nepodmíněný trest odnětí svobody v **386** případech

36 Zdroj „Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na územní ČR v roce 2016“ – Ministerstvo vnitra ČR.

37 Zdroj „Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na územní ČR v roce 2016“ – Ministerstvo vnitra ČR.

38 Zdroj „Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na územní ČR v roce 2016“ – Ministerstvo vnitra ČR.

(49,68 %) a trest odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu v **379** případech (48,78 %). U zbylých 12 pachatelů bylo upuštěno od potrestání (1,54 %)³⁹. Statistika a poměr vyplývající z provedené rešerše rozsudků, kdy podmíněný trest odnětí svobody⁴⁰ byl uložen **22** pachatelům (39,29 %) a nepodmíněný trest **27** pachatelům (48,21 %), **6** pachatelů (10,71 %) bylo zproštěno a u **jednoho** pachatele (1,79 %) bylo upuštěno od potrestání, není od statistik z roku 2000–2013 až tak extrémně odlišná⁴¹.

Více než polovinu (57,14 %) trestů odnětí svobody (podmíněných i nepodmíněných), uložených za sexuálně motivovanou trestnou činnost, tvořily tresty o výměře **od 1 roku do 5 let (32 osobám)** a 30,36 % pak tresty v trvání **od 5 do 15 let** (tj. uložené **17 osobám**). Nikomu nebyl uložen trest od 15 do 25 let ani trest odnětí svobody na doživotí.

V případě **nepodmíněných trestů odnětí svobody** byl trest odnětí svobody v rozmezí 1–5 let uložen **10** pachatelům, v rozmezí 5–15 let **17** pachatelům.

V případě **mladistvých** (13 pachatelů) bylo uloženo **8** trestních opatření podmíněného odnětí svobody, **1** nepodmíněné odnětí svobody, **3** zproštění a v **1** případě bylo upuštěno od potrestání za současného uložení ústavního psychiatrického a sexuologického léčení.

V případě pachatelů **žáků ZŠ** (3 pachatelé) bylo ve **dvou případech** uloženo trestní opatření podmíněného odnětí svobody a v **jednom případě** nepodmíněné odnětí svobody.

Jednomu pachateli byl uložen **trest obecně prospěšných prací** vedle podmíněného trestu odnětí svobody v délce trvání 12 měsíců se zkušební dobou na dva roky⁴².

Výše uvedené statistiky, kdy podmíněné tresty jsou ukládány téměř v identickém počtu případů jako nepodmíněné, jako by popíraly skutečnost, že znásilnění a pohlavní zneužití jsou jedny z nejzvrůdnějších činů zasahujících

39 BLATNÍKOVÁ Š., FARIDOVÁ P., ZEMAN P.: Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty a veřejnost, IKSP, Praha 2014, s. 73.

40 Ve statistice se za trest odnětí svobody považuje i trestní opatření odnětí svobody u mladistvých.

41 Viz Graf č. 6.

42 Analyzovaný rozsudek 1 Tm 1/2016 (KS Hradec Králové).

do nejintimnějších sfér člověka a jeho spáchání poznamená oběť trvalými následky opravdu „na doživotí“. Řešíme-li proto nezbytnost změny konstrukce trestného činu znásilnění v důsledku ratifikace Istanbulské úmluvy, je to šance dát i prostor naprosto fatální nutnosti zvýšení trestní sazby u tohoto trestného činu, a to v jeho dolní hranici tak, aby nebylo v zásadě možné vyslovený trest odnětí svobody za tento trestný čin podmíněně odložit, jak předpokládá § 85 TZ.

Co považujeme za nezbytné uvést v souvislosti s pachateli sexuálně motivované trestné činnosti, je netypické rozvržení věku těchto pachatelů. Již z databáze CSLAV sestavené ke dni 31. 5. 2014 Ministerstvem spravedlnosti vyplývá **významný podíl mladistvých (15–17 let)**, který byl **10,47 %** na tomto typu násilné trestné činnosti. V případech posuzovaných rozsudků činil tento podíl **23,21 %** a **5,36 %** tvořili pachatelé – žáci ZŠ. Podíl pachatelů ve věku **nad 50 let** činil **13,61 %**. Z námi realizované rešerše vyplývá, že **7,14 %** pachatelů byli starobní důchodci. Na tuto významnou skutečnost, tedy že je patrný vyšší podíl nejmladší věkové kategorie a věkové kategorie 50+, upozorňovali již mnozí odborníci⁴³ a ostatně zvýšenou mravnostní kriminalitu mladistvých konstatuje i Ministerstvo vnitra ve své Zprávě o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v roce 2016.

I tato provedená rešerše prokázala, že pachateli sexuálně motivované trestné činnosti jsou opravdu z 89,28 % tzv. „normální lidé“, tedy jedinci nevykazující parafilii coby poruchu sexuální preference. Sexuální deviace se poukazuje pouze u **čtyř** pachatelů, u dalšího jednoho nesouvisela jeho deviace se spáchaným činem a u jednoho pachatele byla konstatována mentální retardace⁴⁴.

43 BLATNÍKOVÁ Š., FARIDOVÁ P., ZEMAN P.: Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty a veřejnost, IKSP, Praha 2014, s. 34.

44 Viz Graf č. 8.

1.1 Ukládání trestů za sexuálně motivovanou činnost páchanou na dětech

Z rešerše rozsudků vyplynula významně alarmující skutečnost, a to že **14** pachatelů (tj. 25 % z celkového počtu pachatelů), kteří se dopustili sexuálně motivované trestné činnosti **na dětských obětech (tj. obětech mladších 15 let)**, byly uloženy pouze podmíněné tresty odnětí svobody. Ve třech případech se dokonce jednalo o oběti ve školkovém a velice nízkém věku⁴⁵.

V šesti případech byl pachatelem **dospělý**, ve stejném počtu šesti případů byl pachatelem **mladistvý** a ve **dvou** případech dokonce **žák základní školy**⁴⁶.

Co vede soudy k ukládání podmíněných trestů odnětí svobody v případě činů s tak mimořádně vysokou mírou společenské nebezpečnosti?

V případech sexuálního násilí na dětech školkového a nízkého věku bylo odůvodnění rozsudku vyhotoveno jen v jednom případě, a to pod sp. zn. 41 T 9/2016. Městský soud v Praze odůvodnil podmíněný odklad trestu odnětí svobody v trvání tří let, na zkušební dobu pěti let takto (pro přesnost uvádíme, že se jednalo o odsouzení za zločin znásilnění podle § 185 odst. 1 alinea druhá, odst. 3 písm. a) TZ, oběť byla vnučka přítelkyně pachatele a byla mu svěřena k uspaní):

[„...při ukládání trestu přihlédl soud ve smyslu § 38 a § 39 tr. zákoníku k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele, jakož i k jeho dosavadnímu způsobu života a možnosti jeho nápravy. Obžalovaný jednání, zejména jeho trestněprávní následek popírá, nicméně trest, ukládaný ve smyslu § 185 odst. 3 tr. zák. ve výměře 5–12 let, by byl, s ohledem na okolnosti případu, zejména na ojedinělost jednání obžalovaného, délku, po kterou se stíhaného jednání dopouštěl ... nepřiměřeně přísný ... nutno přihlídnout též k tomu, že obžalovaný byl v minulosti sice soudně trestán, tato odsouzení jsou však zahlazena, nelze k nim tedy přihlížet jako k obecně přitěžující okolnosti ve smyslu § 42 písm. p) tr. zákoníku, ale pouze

45 41 T 9/2016 (MS Praha), 1 T 6/2016 (KS Hradec Králové) a 4T 22/2016 (KS Praha), 9 T 4/2016 (KS Hradec Králové).

46 1 Tm 5/2016 (KS Hradec Králové) a 1 Tm 1/2016 (KS Hradec Králové).

jako k informaci o nikoli řádném životě obžalovaného a jeho nezdrženlivosti... soud tak dospěl k závěru, že nápravy pachatele lze dosáhnout i trestem kratšího trvání, a snížil proto ve smyslu § 58 odst. 1 tr. zákoníku ukládaný trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby zákonem stanovené. Na základě výše citovaných okolností dospěl soud k závěru, že k nápravě pachatele postačí trest ještě bezprostředně nespojený s odnětím svobody...]

Pro zajímavost uvádíme, že **podmíněný trest odnětí svobody** byl uložen i odsouzenému v případě sp. zn. 9 T 4/2016 řešeném Krajským soudem v Hradci Králové. Odsouzený se dle tohoto rozhodnutí dopustil zločinu **znásilnění podle § 185 odst. 1, 3 písm. a) TZ, a to na nezletilé nízkého věku** za okolností, kdy ji vylákal do kotelny, uvázal za zápěstí tkaninu, drát či provaz a přivázal ji k nezjištěnému předmětu upevněnému na zdi kotelny. Protože ve smyslu § 129 odst. 2 trestního řádu chybí odůvodnění tohoto rozhodnutí, není zřejmé, co vedlo soud k uložení podmíněného trestu za takto kruté jednání odsouzeného, nicméně je evidentní, že soud zde naprosto nepřihlédl k okolnostem případu a podmíněným trestem se de facto staví za toleranci násilí na dětech.

V jiném rozsudku⁴⁷ Městský soud v Praze odůvodnil uložení podmíněného trestu za sexuální násilí na nezletilé tak, že

[...k osobě obžalovaného pak soud uvádí, že v místě bydliště požívá dobré pověsti. V minulosti byl prošetřován v letech 2010–2011 pro výtržnost. Od posledního zaměstnavatele je hodnocen průměrně, pracovní poměr ukončil v průběhu zkušební doby ... v minulosti byl 1x soudně trestán ... při ukládání trestu soud vycházel z trestní sazby podle § 187 odst. 1 tr. zákoníku umožňující uložení trest odnětí svobody 1–8 let ... s přihlédnutím k osobě obžalovaného a jeho doznání se ke svému jednání ... postačí trest výchovný, a proto obžalovanému uložil podmíněný trest odnětí svobody ... trest byl ukládán jako trest

47 47 T 4/2016 (MS Praha).

úhrnný, neboť obžalovaným byly spáchány dva trestné činy, jednak pohlavní zneužití dle § 187 tr. zákoníku a jednak ohrožování výchovy dítěte dle § 201 tr. zákoníku].

Je nepochybné, že soudy tímto svým absurdně tolerantním přístupem minimálně jdou proti dikci čl. 34 Úmluvy o ochraně práv dítěte, dle něhož **státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění**, mimo jiné ke svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti.

1.2 Ochranná opatření

České trestní právo vychází z dualistické koncepce trestních sankcí, kdy reakcí na spáchaný trestný čin jsou kromě trestů také ochranná opatření, ukládaná pachatelům ve specifických případech. Dualistická koncepce odráží myšlenku, že v případě některých skupin pachatelů lze ochrany společnosti, příp. nápravy pachatele spíše dosáhnout opatřeními, která nemají povahu trestu, ale trest doplňují či nahrazují. Mezi ochranná opatření podle českého trestního práva patří **ochranné léčení⁴⁸, zabezpečovací detence⁴⁹, zabránění věci⁵⁰ nebo jiné náhradní hodnoty⁵¹, zabránění spisů a zařízení⁵² a ochranná výchova⁵³**. Ochrannou výchovu lze uložit jen mladistvému.

Ochranná opatření lze ukládat samostatně, vedle trestu, nebo i při upuštění od potrestání. Tak tomu bylo i v případě analyzovaného rozsudku 63 Tm 1/2016 (MS Praha), kdy bylo pachateli uloženo ústavní sexuologické a psychiatrické ústavní léčení při současném upuštění od potrestání. Ochranná

48 § 99 TZ.

49 § 100 TZ.

50 § 101 TZ.

51 § 102 TZ.

52 § 103 TZ.

53 § 22 zákona č. 218/2003 Sb.

né léčení může být uloženo ve formě ambulantní či ústavní (s omezením volnosti pohybu). Ze zkoumaných rozsudků bylo ochranné sexuologické léčení **ambulantní** vysloveno u **10 pachatelů (17,86 %)**, u **9 pachatelů (16,07 %)** bylo uloženo ochranné sexuologické léčení ve formě ústavní. Jednomu pachateli bylo nařízeno ochranné protialkoholní léčení ve formě ambulantní a jednomu totéž, avšak ve formě ústavní. Ukládaná opatření byla realizována vedle podmíněných i nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Ochrannou výchovu soudy nařídily v případech **3 mladistvých odsouzených**.

Pro srovnání se statistikou MSp uvádíme, že soudy každoročně v ČR uloží přibližně **40** pachatelům znásilnění ochranné léčení v ústavní (v roce 2013 **28** pachatelům), nebo v ambulantní (v roce 2013 **9** pachatelům) formě. Zabezpečovací detence byla za období 2010–2013 uložena **12** pachatelům znásilnění⁵⁴. Z uvedeného vyplývá, že k celkovému počtu odsouzených pachatelů za znásilnění za rok 2013 tak **4,27 %** pachatelů nastoupilo **ambulantní léčbu** a **13,27 % ústavní léčbu**.

Je tedy znát, že soudy již k ukládání ochranné léčby přistupují ve více případech, což považujeme za mírný pozitivní posun v praxi.

1.3 Výchovná opatření a přiměřená omezení

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje kromě ochranných opatření a trestních opatření, ukládat mladistvým ještě tzv. výchovná opatření (§ 15–§ 20 cit. zákona). Jsou jimi zejména dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. V období let 2010–2013 bylo výchovné opatření uloženo celkem **6** pachatelům znásilnění⁵⁵.

⁵⁴ Databáze CSLAV „Přehled o vyřízených věcech a stíhaných podezřelých osobách“ – Ministerstvo spravedlnosti ČR.

⁵⁵ BLATNÍKOVÁ Š., FARIDOVÁ P., ZEMAN P.: Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty a veřejnost, IKSP, Praha 2014, s. 85.

V posuzovaných rozsudcích jsme zaznamenali následující:

- a) V **1** případě žáka ZŠ vyslovení dohledu za současného uložení povinnosti podrobit se probačnímu programu a dále podrobit se ochranné léčbě sexuologické v ambulantní formě⁵⁶.
- b) V **1** případě (mladistvý) uložení výchovného omezení spočívajícího v zákazu stýkat se s poškozenými po dobu 3 let⁵⁷.
- c) V **1** případě (mladistvý) uložení výchovné povinnosti spočívajícího v zákazu užívání alkoholických nápojů a jiných návykových látek za současného uložení ústavního sexuologického léčení⁵⁸.
- d) Ve **4** případech mladistvých pachatelů byl vysloven dohled probačního úředníka.

Co se týče dospělých pachatelů, pak i jim lze uložit přiměřená omezení (§ 48 odst. 4, § 82 TZ, § 85 TZ) i vyslovit nad jejich chováním dohled (§ 49 a násl. TZ). Z rešerše vyplynulo, že soudy využily přiměřených omezení, vyslovení dohledu nebo uložení povinností v těchto případech:

- a) V **1** případě byl vysloven dohled probačního úředníka a současně uloženo přiměřené omezení, aby se pachatel ve zkušební době zdržel styku s poškozenou⁵⁹.
- b) V **1** případě byl vysloven dohled probačního úředníka a současně uložena povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů⁶⁰.
- c) V **1** případě byla uložena povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů ve zkušební době⁶¹.
- d) V **1** případě byl vysloven dohled probačního úředníka⁶².

⁵⁶ 1 Tm 5/2016 (KS Hradec Králové).

⁵⁷ 63 Tm 1/2016 (MS Praha).

⁵⁸ 2 Tm 9/2015 (KS Brno).

⁵⁹ 13 To 440/2016 (KS Praha).

⁶⁰ 41 T 9/2016 (MS Praha).

⁶¹ 4 T 5/2016 (KS Plzeň).

⁶² 4 T 19/2015 (MS Praha).

Z výše uvedeného lze dovodit, že soudy s výchovnými opatřeními, přiměřenými omezeními, vyslovením dohledu a ukládáním přiměřených povinností poněkud „šetří“, ačkoli zrovna omezení spočívající v zákazu styku s poškozenými by bylo nasnadě ve všech případech sexuálního násilí.

2. Zahraniční inspirace

Inspirace zahraničím je v případě sexuálně motivované trestné činnosti více než na místě nejen co do stanovení dolní hranice trestní sazby, ale především co do definicí kvalifikovaných skutkových podstat a specifické trestní sazby za spáchání takových protiprávních činů.

S dolní hranicí trestní sazby pod tři roky nepočítají státy, jako je **Malta**⁶³, **Portugalsko**⁶⁴ a **Rumunsko**⁶⁵. Pět let si jako dolní hranici trestu odnětí svobody nastavily **Belgie**⁶⁶ a **Itálie**⁶⁷. Unikátní je svým přístupem **Francie**⁶⁸, která trestá znásilnění odnětím svobody **na 15 let**.

Za jedinečnou lze též považovat právní úpravu **Rakouska**, dle které **těhotenství** oběti v důsledku znásilnění posouvá tento trestný čin do kvalifikované skutkové podstaty, a ukládá za dané trest odnětí svobody 5 až 15 let⁶⁹. Nutno připomenout, že zmiňované těhotenství je zde stanoveno explicitně **vedle těžké újmy na zdraví**. S ohledem na současnou judikaturu v tomto směru ze strany českých soudů by legislativní změna v tomto směru byla též vítaná.

63 KODIČ KRIMINALI – 10 ta' Gunju, 1854, Hlava VII, Díl II – Sexuální trestné činy § 198.

64 Código Penal Portugues: Kniha II, Hlava I, Kapitola V – Trestné činy proti sexuální svobodě a sebeurčení, § 164 odst. 1.

65 Cod Penal – Legea 286/2009, Kapitola VIII – Trestné činy proti svobodě a sexuální integritě, § 218 odst. 1.

66 Code Penal du 8 juin 1867, § 375, věta třetí.

67 Code Penale Italiano, § 609.

68 Code Pénal, Kapitola II, Část třetí, § 1 znásilnění, čl. 222–223.

69 Strafgesetzbuch: § 201 odst. 2.

2.1 Francie

Kromě již zmíněné základní skutkové podstaty znásilnění, za niž je stanoven 15letý trest odnětí svobody, rozlišuje francouzský trestní zákoník ještě další kvalifikovanou skutkovou podstatu, za jejíž spáchání se uděluje trest odnětí svobody v délce trvání **20 let**. Tato je diferenciována především charakterem a typem oběti. Typicky nezletilá pod 15 let, osoba zranitelná pro věk, nemoc, fyzické nebo psychické postižení, těhotná žena, manžel nebo partner pachatele. Dále znásilnění pro sexuální orientaci nebo genderovou identitu oběti. Taktéž jsou zde specifika vztahující se k osobě pachatele, typicky forma spolupachatelství, využití hrozby nebo zbraně, pachatel je osoba zneužívající autority dané určitou funkcí.

Za velice aktuální a osvědčené lze považovat ukládání vyšší trestní sazby v případech, kdy se oběť dostala do kontaktu s pachatelem přes elektronickou síť/komunikační prostředky dostupné veřejnosti. S ohledem na skutečnost, že dle námi zkoumaných rozsudků se ve více než šesti procentech případů oběť znala s pachatelem a komunikovala s ním přes facebook a jiné sociální sítě, je postižení takto rizikových případů velice důležité a v tomto ohledu bychom se rozhodně měli nechat francouzskou právní úpravou inspirovat.

30letý trest odnětí svobody je pak ukládán za trestný čin znásilnění, kterým je způsobena smrt oběti, a pokud znásilnění předchází, doprovází nebo ho následuje mučení nebo akty barbarství, pak jeho pachateli hrozí **trest doživotního odnětí svobody**.

2.2 Malta

V případě Malty stojí za zmínku především propracovaná kvalifikovaná skutková podstata a odpovídající výše trestů za znásilnění podle § 202 písm. h) trestního zákoníku⁷⁰. Trest stanovený pro trestný čin znásilnění se zvýší o jeden až dva stupně (základní sazba je 3 až 9 let) v případě, kdy byl spáchán na:

- i. manželů/manželce,
- ii. bratru či sestře,

70 KODIČ KRIMINALI – 10 ta' Gunju, 1854, Hlava VII, Díl II – Sexuální trestné činy.

- iii. jiném pokrevním příbuzném,
- iv. jiné osobě, která má nebo měla s pachatelem dítě
- v. jiné osobě, která žije s pachatelem ve společné domácnosti nebo s ním žila ve společné domácnosti v období jednoho roku před útokem
- vi. jiné osobě, která byla s pachatelem formálně či neformálně zasnoubena,
- vii. jiných osobách, které jsou s pachatelem příbuzní, až do příbuzenství třetího stupně, včetně.

Touto vyšší trestní sazbou je též podmíněn trestný čin znásilnění, pokud byl trestný čin spáchán za přítomnosti nezletilého nebo nezletilý se nacházel ve vzdálenosti, kdy mohl čin slyšet (§ 202 písm. i) trestního zákoníku). Tento případ je velice typický pro sexuální násilí realizované v rámci domácího násilí a domníváme se, že je pro současné české poměry, kdy sexuální násilí tvoří 12,2 % domácího násilí⁷¹, velice aktuální.

2.3 Itálie

I trestní zákoník Itálie postihuje vyšší trestní sazbou (tj. 6–12 let) sexuální násilí spáchané na manželce, i když žijí odděleně nebo jsou rozvedeni, nebo proti osobě, která je s pachatelem ve vztahu, i když nežijí společně. Samozřejmostí je tato vyšší trestní sazba za znásilnění těhotné ženy, ale i tam, kde obětí je osoba mladší 16 let, pokud pachatelem je její předek, pěstoun nebo opatrovník.

2.4 Rumunsko

Také Rumunsko se řadí ke státům nejen s vyšší základní trestní sazbou (tedy 3–10 let)⁷² za znásilnění, ale k těm, které vyšší trestní sazbou (5–12 let) trestají případy, kdy oběť je přímým příbuzným pachatele, bratrem nebo sestrou, je v péči pachatele nebo pod jeho ochranou, je jím vzdělávána nebo byl čin spáchán za účelem vytvoření pornografického materiálu⁷³.

⁷¹ MIHOLOVÁ P.: Ekonomické dopady domácího násilí na zdravotnictví, proFem 2016.

⁷² § Cod Penal – Legea 286/2009, § 218 odst. 1.

⁷³ § Cod Penal – Legea 286/2009, § 218 odst. 3.

2.5 Belgie

Belgická koncepce trestání za znásilnění stojí především na vyšších trestech pro pachatele znásilnění na dětech a nezletilých. Trest odnětí svobody na 10 až 15 let se ukládá tomu, kdo se znásilnění dopustí na nezletilém starším 16 let. 15 až 20 let odnětí svobody hrozí tomu, kdo se daného činu dopustí na dítěti ve věku 14–16 let. Za znásilnění dítěte mladšího 10 let se ukládá trest odnětí svobody 20–30 let. Porovnáme-li v této souvislosti podmíněné tresty uložené v rámci posuzovaných rozsudků třem pachatelům znásilnění, kterého se dopustili na dětech školkového věku, pak nelze než konstatovat výrazný nepoměr v ukládání trestů v těchto obou evropských zemích.

Oběti a Istanbulská úmluva

Ochrana a podpora obětí genderově podmíněného násilí se prolíná celým obsahem Istanbulské úmluvy. Nejedná se pouze o ochranu zakotvením příslušných legislativních institutů⁷⁴ a zákonnou deklaraci netolerování jakéhokoli druhu násilí na ženách vymezením příslušných skutkových podstat trestněprávně postižitelného jednání⁷⁵, ale též o systém praktické pomoci obětem, kterým by měl každý stát disponovat. Mezi takové patří služby odborné pomoci, příbytky, telefonické linky pomoci apod.⁷⁶

1. Help points

České prostředí postrádá takový propracovaný systém pomoci, který by minimalizoval důsledky trestného činu ve sféře oběti nejen bezprostředně po činu, ale i v jejím dalším životě. Organizace poskytující pomoc obětem trestných činů, včetně probační služby, pracují v rámci systému velice izolovaně, je na ně nahlíženo spíše jako na problematizující prvek trestního řízení a vy-

šetřování trestných činů. Je nepochybné, že urputnou prací těchto organizací a realizací pravidelných interdisciplinárních setkání s jinými profesemi se podařilo mírně prolomit nedůvěru a odmítavý postoj orgánů činných v trestním řízení, ale ve vztahu k poskytování ochrany oběti to není naprosto dostatečný stav. Není akceptovatelné, aby tyto subjekty vedle sebe existovaly v modu „trpíme se“, ale musí kooperovat tak, aby trestné činy byly řádně vyšetřeny a následky pro oběť byly co možná nejmenší.

Chápeme, že podpora obětem sexuálního násilí tak, jak je definována v čl. 20 a 25 Istanbulské úmluvy, je hudbou budoucnosti, ale je nezbytné, s ohledem na povinnosti uložené ČR Istanbulskou úmluvou, položit tomuto systému alespoň základy.

Domníváme se, že vytvořením aktivního systému tzv. Help points, tj. snadno přístupných krizových center poskytujících lékařské a forenzní vyšetření, posttraumatickou podporu a poradenství pro oběti znásilnění či jiného sexuálního násilí bychom nejen že naplnili povinnosti dané nám čl. 20 a 25 IÚ, ale efektivně bychom mohli přispět k objasnění této trestné činnosti a zmírnění jejích následků pro oběti. Intervenční centra, tak jak fungují v současné době, nejsou pro takovouto činnost uzpůsobené a je třeba pro ni vytvořit speciální pracoviště.

Je třeba zajistit, aby na jednom místě (které však nebude ojedinělým místem v republice), byla pro oběť dostupná veškerá akutní pomoc, ale bylo umožněno i orgánům činným v trestním řízení co nejrychleji a efektivně začít s vyšetřováním příslušné trestné činnosti. V Help pointech by tak vedle sebe koexistovali nejen policisté, ale i psycholog, sociální pracovníce, gynekolog a právník, tedy veškeré profese kompetentní k poskytnutí efektivní pomoci obětem.

Obdobná centra jsou již provozována např. v Norsku či Irsku a vykazují velice pozitivní výsledky. V Norsku jsou zřízena oddělení psychosociální pomoci při lékařských pohotovostech, v roce 2016 jich bylo celkem 23. Týmy těchto oddělení tvoří sociální pracovníci/ice společně se zdravotními sestrami a bratry. Poskytují pomoc obětem 24 hodin 7 dnů v týdnu, a to pomocí lékařskou, psychosociální i právní. V Irsku funguje 16 krizových center, která poskytují obětem psychickou podporu ve formě terapie a také např. do-

74 Civilní žaloby, ohlašovací povinnost odborníků, ochrana a podpora dětských svědků atd.

75 Jako vymezení skutkových podstat sexuálního násilí, vynucených sňatků, mrzačení ženského genitálu, násilného potratu a sterilizace a sexuálního obtěžování atd.

76 Články 20–26 Istanbulské úmluvy.

provod k soudu. Dále provozují nonstop telefonní linku. Úzce spolupracují s místními nemocnicemi, ve kterých pracují specializované zdravotní sestry. Zaměstnanci a dobrovolníci center zajišťují výjezdy s oběťmi do těchto nemocnic. Centra v obou těchto státech uvádějí, že oběti sexuálního násilí se ve většině případů samy rozhodnou znovu se na ně obrátit i po poskytnutí první nutné pomoci. Zvýšila se díky jejich práci také ochota obětí trestnou činnost oznamovat policii a spolupracovat s ní na dopadení pachatelů⁷⁷.

2. Nepřípustné otázky

Ochrana obětem sexuálního násilí je poskytována dle Istanbulské úmluvy nejen v rámci práva hmotného a praktickými prostředky, ale ukládá důležité povinnosti i v rámci procesního práva a při vyšetřování násilné trestné činnosti.

Za jednu z nejvýznamnějších, o to důležitějších, že naše právní praxe dané zcela opomíjí (mnohdy záměrně), považujeme ochranu intimního života oběti, která je poskytována prostřednictvím čl. 54 Istanbulské úmluvy. Dle citovaného článku jsou smluvní strany povinny **učinit taková legislativní opatření, aby v občanském i trestním řízení byly důkazy vztahující se k předchozím sexuálním vztahům a chování oběti připuštěny pouze tehdy, bude-li to relevantní a nezbytné.**

Jakkoli se zástupci MSp v rámci veřejné diskuse k tématu „Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy“ konané dne 30. 5. 2016 vyjádřili, že tato povinnost ČR je pokryta zakotvením § 18 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů v platném znění, současná reálná praxe žádné ochrany oběti v tomto směru nenásleduje. Dle tohoto ustanovení: *Otázky směřující do intimní oblasti vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Tyto otázky je třeba klást zvláště šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat...*

⁷⁷ Viz <http://www.profem.cz/clanek.aspx?a=518>.

V praxi však se setkáváme se standardními případy⁷⁸, kdy se hlavní líčení *de facto* promění jen v defilé všech bývalých sexuálních partnerů oběti, aby soud mohl zjistit, zda projednávaný skutek vlastně není jen standardní sexuální aktivitou poškozené, jakkoli jsou zde znaky brutality, v lékařských zprávách jsou zaznamenány významné biologické stopy na těle poškozené, pohmožděniny a otoky po znásilnění. Vše zaštitěno tím, aby bylo řádně zjištěno, že se stal skutek předestřený poškozenou ve sledu a běhu, jak jej popisuje, a jako by preference určitých sexuálních praktik vylučovala, že poškozená byla v jiném případě znásilněna.

Protože zejména soudy neumí dostatečně korigovat průběh řízení tak, aby obhájci svými dotazy nedehtovali oběti a neprohlubovali jejich sekundární až terciární viktimizaci, je nezbytné, aby tedy zákonodárce přistoupil k určitému detailnějšímu vymezení tohoto ustanovení tak, aby byla naplněna díkce čl. 54 Istanbulské úmluvy. Taktéž je dané potřeba především v zájmu ochrany té skupiny žen, které mohou být znásilněny při výkonu svého povolání prostituce a výslech předchozích sexuálních partnerů tak ve své podstatě již predikuje zamítavý postoj soudu k odsouzení případného pachatele.

⁷⁸ Např. ten vedený pod sp. zn. 49 T 11/2016 před Městským soudem v Praze.

Doporučení

Ve vztahu k řešeným oblastem a v návaznosti na řešerši nejen rozsudků, ale především zahraniční právní úpravy, která adekvátně a flexibilně reaguje na potřeby společnosti a její progres v určitých oblastech a na výskyt rizik tam, kde dříve nebyla (např. sociální síť a kyberprostor vůbec), vydefinovali jsme níže uvedené legislativní změny, které doporučujeme k projednání odborné právní veřejnosti.

1.

Změna § 185 TZ

- (1) Kdo na jiném bez jeho souhlasu vykoná pohlavní styk, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.
- (2) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři až pět let.
- (3) Odnětím svobody na pět let až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2

- a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,
- b) na dítěti,
- c) na partneru, manželu, příbuzném v pokolení přímém či osobě blízké,
- d) za přítomnosti nezletilého,
- e) na oběti, s níž se pachatel dostal do kontaktu přes elektronickou síť nebo komunikační prostředky dostupné široké veřejnosti, nebo
- f) se zbraní.

- (4) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na dítěti mladším patnácti let,
 - b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
 - c) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 těžkou újmu na zdraví nebo těhotenství oběti.
- (5) Odnětím svobody na patnáct až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 2 smrt.
- (6) Příprava je trestná.

2.

Změna § 18 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

- (1) Otázky směřující do intimní oblasti ohledně předchozích sexuálních vztahů a sexuálního chování vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Tyto otázky je třeba klást zvláště šetrně a po obsa-

hové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat; jejich formulaci je třeba při zachování potřebné ohleduplnosti přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychologickému stavu obětí.

Závěr a shrnutí

Účelem této rešerše nebylo pouze analyzovat jednotlivé rozsudky a specifikovat procentuálně typy pachatelů, obětí či ukládaných trestů. Snažili jsme se právě na zkoumaných rozsudcích poukázat na to, jakými úvahami se české soudy řídí při rozhodování v případech znásilnění, vyvracíme určité mýty o pachatelích tohoto činu i o jeho obětech. Poukazujeme na neschopnost soudů reflektovat rizika současného života (přenesení trestné činnosti do kyberprostoru) a nesystematičnost, s jakou ukládají tresty za sexuálně motivovanou trestnou činnost a nevnímají, jak nebezpečné jednání pachatelů je a jak nevratná poškození a devastující následky způsobují v životech obětí.

V souvislosti s chystanou ratifikací Istanbulské úmluvy, jako důležitého mezinárodního dokumentu týkajícího se nejen sexuálního násilí na ženách, jsme na příkladech zahraničních právních úprav demonstrovali, že lze zcela jednoduchými legislativními změnami přiblížit naši právní úpravu a konstrukci znásilnění požadavkům Istanbulské úmluvy a ruku v ruce s tím i přehodnotit systém penalizace za sexuálně motivovanou trestnou činnost tak, aby odrážela závažnost tohoto jednání a deklarovala zároveň zájem státu na ochraně obětí před takovým současným nebezpečným trendem, jako je zneužívání a znásilňování dětí ze strany nejbližších.

S ohledem na zjištění a výsledky provedené rešerše lze konstatovat, že:

- Soudy ne zcela respektují názor vyslovený Nejvyšším soudem, že není nezbytné, aby v případě znásilnění poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor pachateli. Postačuje, pokud pachateli musela být **zjevná nevole této osoby s jeho jednáním**.
- Proto je třeba přistoupit k novelizaci ustanovení § 185 TZ a tento princip v něm explicitně uvést, aby o tomto nebylo pochybnosti a soudy dané složitě neinterpretovaly a nedovozovaly z dostupné judikatury, která navíc není mnohým soudům zcela známá a rozhodovací praxe soudů se tak liší.
- Současná výše trestu odnětí svobody za trestný čin znásilnění neodpovídá nebezpečnosti tohoto jednání pro společnost a míře, s kterou poškozuje oběti nejen v okamžiku spáchání tohoto činu, ale i do budoucna. Je proto nezbytné **zvýšit trestní sazby tak, aby nebylo možné za takto devastující trestný čin ukládat podmíněný trest odnětí svobody**. Budou-li zde okolnosti, pro které by samotný trest odnětí svobody byl pro pachatele příliš přísný, lze využít institut § 58 TZ mimořádné snížení trestu odnětí svobody. Toto má však být pouze výjimečným opatřením, a nikoli standardem, jak ukazují poměry ukládání podmíněného a nepodmíněného trestu odnětí svobody.
- Je třeba **reflektovat na nebezpečnost a rizikovost kyberprostoru**, kam se ve velké míře přesunula trestná činnost, a to zpřísněním trestní sazby pro pachatele, který své oběti kontaktuje touto cestou.
- Je nezbytné **zpřísnit trestní sazbu tam, kde obětí je dítě a pachatelem osoba dítěti blízká či v příbuzenském vztahu**. V současné době se tato opravdu významná a závažná skutečnost ve výši a druhu trestu příliš nezohledňuje, ačkoli procento pachatelů v příbuzenském či obdobném vztahu k oběti je významně vysoké.
- **Postihnout vyšší trestní sazbou sexuální násilí, jehož svědkem je nezletilý**, je dalším významným krokem, který je třeba realizovat. Děti,

jakožto svědci domácího násilí, v rámci něhož je sexuální násilí často realizováno, si dané nesou do budoucích životů jako standardní vzorce jednání. Jejich vnímání, co je standardní, přípustné a co nikoli, je tak významně narušeno. Chlapci se pak ve větší míře mohou dopouštět sexuálně násilné trestné činnosti a dívky přijímají v obdobných situacích statut oběti a vykazují rizikové chování.

- Je nezbytné apelovat na vyšší míru ukládání přiměřených omezení, výchovných opatření a povinností (**zejména zákaz dalšího styku s poškozenými**) pachatelům sexuálně motivované trestné činnosti, aby byla v maximální míře chráněna oběť trestného činu.
- Je důležité **přestat ignorovat fakt, že významně narůstá sexuální kriminalita mladistvých**, a je nezbytné přistoupit k aktivnímu řešení tohoto problému, a nikoli jej pouze konstatovat.
- **Zavedení funkčního systému krizových center „Help points“** sdružujících sociální pracovníky, lékaře, psychology, právníky i zástupce policie „pod jednou střechou“ je nezbytným krokem pro poskytování kvalitní pomoci obětem sexuálně motivované trestné činnosti. Mohou zajistit kvalitní péči o oběť po všech stránkách, aby dopad a následek trestného činu byl minimalizován.
- **Eliminace otázek na předchozí sexuální vztahy a chování oběti** jen na případy nezbytně nutné je základní ochranou obětí před sekundární až terciární viktimizací oběti a především se tím deklaruje respekt k obětem a jejich soukromému životu.
- Navržené legislativní změny nezakládají živnou půdu pro křivá obvinění, vyřizování si účtů mezi partnery ani nebagatelizují to „skutečné násilí“, jak se někteří odborníci domnívají. Naopak **setrvávání v současném statu quo znamená, že ignorujeme alarmující statistiky zneužívání dětí blízkými osobami, narůstání sexuálně motivované trestné činnosti mladistvých (až školáků) a za takto závažné trestné činy ukládáme neadekvátní tresty**.

- S ohledem na rozhodovací praxi soudů, kterou jsme zkoumali v rozsudcích, tyto legislativní změny prostě jen přesně nastavují mantinely, hranice a definice tak, aby nebyl prostor pro složité a netransparentní interpretace, které pak ve svém důsledku vedou k nepotrestání závažné trestné činnosti.

Summary

The purpose of this research has been not only to analyse individual judgments and specify the types of offenders, victims or imposed sentences in percentages. Using the judgments under review, we have also endeavoured to point to the considerations applied by Czech courts in their decision-making practice regarding the rape cases and to disprove certain fables about both offenders and victims in this type of crime. We have also pointed to the inability of courts to reflect the risks of modern life (shift of such crimes to cyber space), the lack of any systematic sentencing of sexually motivated crimes; as well as the inability of courts to see the danger posed by offenders of these crimes and the irreversible damage and devastating consequences on life of their victims.

In connection with the planned ratification of the Istanbul Convention that is an important international document regarding not only sexual violence on women, we have used examples from legislation in other countries to demonstrate that absolutely simple legal amendments may approximate our legislation and construction related to rape to the Istanbul Convention requirements and thus reassess the system of penalisation for sexually motivated crimes to reflect the gravity of such acts and also to declare the interest of the state to protect these victims from the current dangerous trend, which is the increased number of abuse and rape of children by the next of kin.

Considering the findings and outcome of this research, it may be noted that:

- Courts do not respect the opinion of the Supreme Court very much, i.e. that the injured party in the case of rape does not necessarily have to put up apparent physical resistance to the offender. It is sufficient that the **displeasure of the injured person regarding the offender's acts** must have been **apparent** to the offender.
- That is why the provisions in section 185 of the Criminal Code must be amended and explicitly contain this principle so that it cannot be disputed and doubted and to avoid the situation where courts interpret this in a complicated manner and make conclusions according to the available case law, which is not very known to many of them; and hence, the courts display a fairly varied and different decision-making practice in this respect.
- The current sentence of imprisonment for rape is not adequate to the perilousness this conduct poses for the society and to the degree in which it causes damage to the victim not only at the moment the crime is committed, but also in the future. That is why it is necessary to **increase the penalty so that it is impossible to impose conditional sentences for such a devastating crime**. If there are circumstances for which the actual sentence of imprisonment would be too hard for the offender, the provisions laid down in section 58 of the Criminal Code could be applied, i.e. extraordinary reduction of the term of imprisonment. But this should be only an extraordinary measure, not a standard practice, as opposed to the current situation manifested by the proportion of imposing conditional and unconditional sentences of imprisonment.
- It is necessary to **reflect the dangerousness and risks associated with cyber space** where these crimes have also largely moved, by increasing the penalty for offenders contacting their victims this way.
- It is necessary to **increase the penalty in cases where the victim is a child and the offender is the next of kin or relative**. This really significant and serious fact is not currently reflected in the level and

type of sentence very much even though the share of offenders – relatives or close persons – is significantly high.

- **Higher penalty imposed for sexual violence witnessed by a minor child** is another important step that must be taken. Children as witnesses of domestic violence, many times involving sexual violence, perceive this as a standard pattern of behaviour and take it to their future life. Their perception of what is standard, admissible and what is not is substantially disturbed. Boys may then commit sexually violent crimes to a larger extent and girls adopt the status of a victim in similar situations and demonstrate risky behaviours.
- It is necessary to appeal to a greater share of imposing adequate restrictions, educational measures and duties (**in particular a ban on any other contact with the injured person**) for offenders involved in sexually motivated crimes in order to protect the victim of the crime as much as possible.
- It is important to **stop ignoring the fact that sexual crimes committed by young people are increasing** and this problem must be actively addressed, not only stated.
- **Introduction of a functional system of crisis centres – “Help points”** – associating social workers, doctors, psychologists, lawyers and police representatives “under one roof” is a necessary step towards providing high-quality assistance to the victims of sexually motivated crimes. They can secure good quality of care for the victim in all respects in order to minimise the impact and consequences of the crime.
- **Elimination of questions about the victim's previous sexual relationships and behaviour** and their limitation only to the necessary extent represents the fundamental protection of victims against secondary and tertiary victimisation and is a declaration of respect towards victims and their private life.
- The proposed legislative amendments do not constitute a breeding ground for false accusations, settling of accounts between partners, nor do they trivialise the “real violence” as some experts may believe.

On the contrary: **if we remain in the current *status quo*, it means that we ignore the alarming figures about abuse of children by the next of kin, about the increasing number of sexually motivated crimes among young people (even schoolchildren) and that we impose inadequate punishments for such serious crimes.**

- Considering the decision-making practice of courts that we have examined in the judgments, these legislative amendments simply specify the limits, borders and definitions that would give no room to complicated and non-transparent interpretations that consequently result in the fact that offenders of such serious crimes go in some cases unpunished.

Statistická data

Data vyplývající z analýzy rozsudků

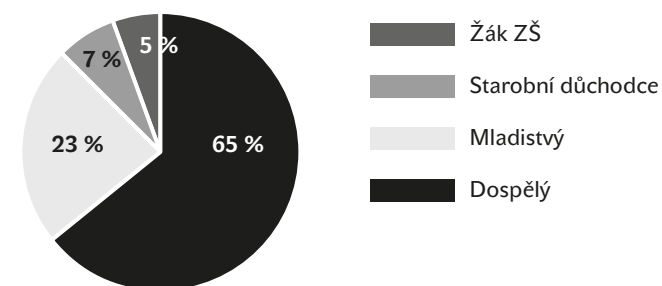
	počet (p/o)*	podíl v %	poznámka
Pohlaví pachatele	56 mužů	100 % muži	
Starobní důchodce	4 p	7,14	
Mladistvý	13 p	23,21	
Žák ZŠ	3 p	5,36	
Dospělý	36 p	64,29	
Recidiva	4 p	7,17	
Pohlaví oběti – žena	55 o	84,62	
Pohlaví oběti – muž	10 o	15,38	
Oběť věk pod 15 let	40 o	61,54	1 batole, 5 zjevně nízký věk/školka
Oběť věk 15–18 let	8 o	12,31	
Oběť věk nad 18 let	17 o	26,15	
Vztah k oběti – rodič	6 o	9,23	
Vztah k oběti – prarodič	7 o	10,77	
Vztah k oběti – partner	5 o	7,69	

	počet (p/o)*	podíl v %	poznámka
Vztah k oběti – sourozenec (vlastní/nevlastní)	3 o	4,62	
	1 o	1,54	
Vztah k oběti – partner matky oběti	5 o	7,69	
Vztah k oběti – partner babičky oběti	2 o	3,08	
Vztah k oběti – znali se	49 o	75,38	
Vztah k oběti – neznali se	16 o	24,62	
Vztah k oběti – prostřednictvím fcb/soc. síť	4 o	6,15	
Podmíněný trest	22 p	39,29	
Nepodmíněný trest	27 p	48,21	
Ochranné léčení ambulantní	10 p	17,86	
Ochranné léčení ústavní	9 p	16,07	
Ochranné léčení protialkoholní ambulantní	1 p	1,79	
Ochranné léčení protialkoholní ústavní	1 p	1,79	ve spojení s ústavním sexuologickým léčením
Vysloven dohled	8 p	14,29	
Ochranná výchova	3 p	5,36	
Zákaz řízení	1 p	1,79	
Zákaz styku s poškozeným	2 p	3,57	
Povinnost zdržet se užívání návykových látek	2 p	3,57	
Veřejně prospěšné práce	1 p	1,79	
Upuštění od potrestání	1 p	1,79	
Zproštění	6 p	10,71	

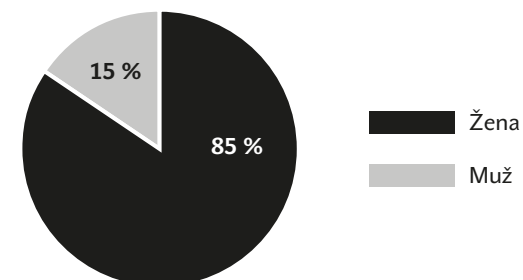
* p = pachatel

o = oběť

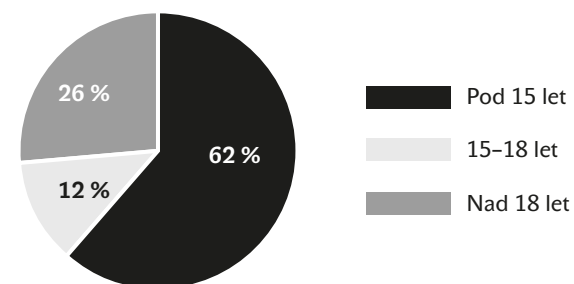
graf č. 1 – Věk pachatele

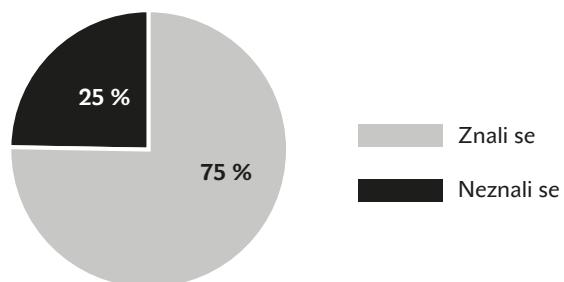
graf č. 2 – Pohlaví oběti

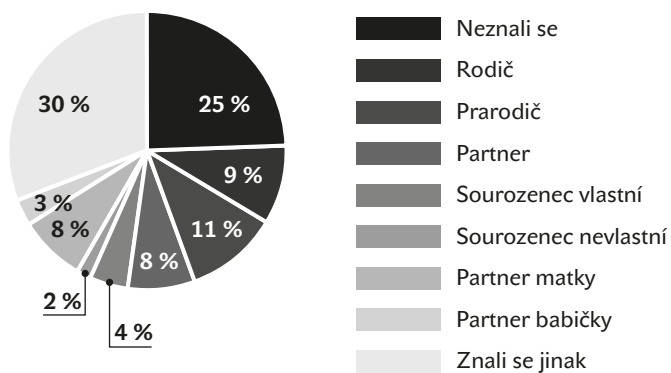
graf č. 3 – Věk oběti

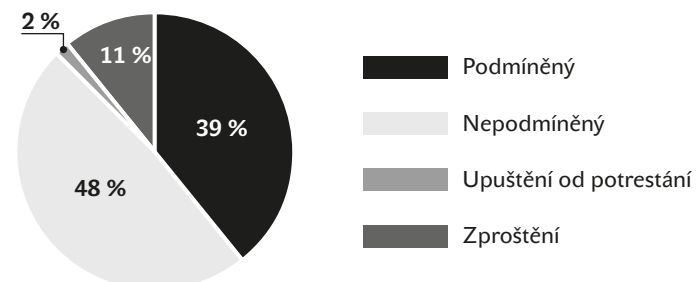
graf č. 4 – Vztah pachatele k oběti: znali se/neznali se

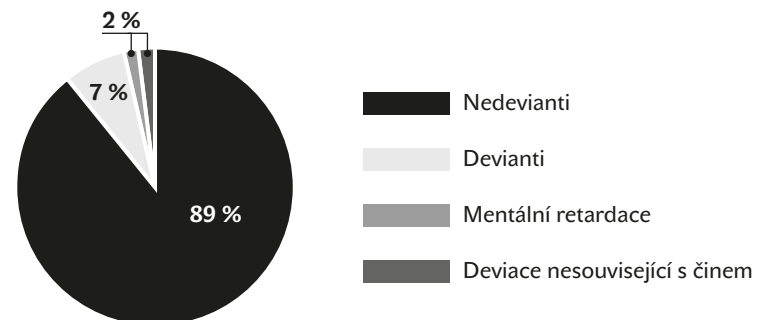
graf č. 5 – Vztah pachatele k oběti: detailně

graf č. 6 – Trest odnětí svobody

graf č. 7 – Deviace

Veronika Ježková

Jen *ano* je *ano*

Trestný čin znásilnění
ve světle Istanbulské úmluvy

vydal proFem, o. p. s.

V Luhu 715/6, 140 00 Praha 4

tel.: 774 433 002

objednávky:

e-mail: info@profem.cz

www.profem.cz

vydání první, 2017

jazyková korektura: Vendula Kadlečková

obálka, layout a sazba: Jana Štěpánová, RedGreenBlue

vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum, Praha

ISBN: 978-80-904564-9-5

Konstrukce trestného činu znásilnění založená na pouhém neprojevení souhlasu oběti se sexuální aktivitou pachatele je novodobým trendem, což potvrzuje i přijetí nového trestného činu sexuálního zásahu, sexuálního nátlaku a znásilnění v roce 2016 v Německu. Na rozdíl od dosavadní kontinentální konstrukce znásilnění, kladoucí důraz na objektivní stránku činu, akcentuje novodobá koncepce subjektivní stránku, kdy není přítomen souhlas oběti a pachatel neměl důvod se domnívat, že souhlas přítomen byl. Tato koncepce na první pohled působí pokrokověji, neboť neklade před oběť povinnost bránit se, resp. prokazovat, proč náležitá obrana nebyla přítomna, a nepochybně má význam preventivní.

JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Česká republika má před sebou ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Český právní řád doposud není v souladu s touto úmluvou. Tato analýza předkládá vhodné legislativní opatření, které naplňuje principy úmluvy. Materiál zahrnuje zkušenosti ze zahraničí, což může být pro další práci v této oblasti velkou inspirací.

Ze studie bych ráda vyzdvihla, že autorka předkládá velmi silný argumentační materiál, který by měl vést ke zvýšení trestní sazby za znásilnění. Přestože se jedná o závažné téma, tak celý text je čtivě psaný, ale zároveň obsahuje důležité informace a argumenty.

*Jitka Poláková, ředitelka proFem –
centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí*

Úřad vlády České republiky

Projekt podpořil Úřad vlády České republiky z programu Podpora veřejně účelných aktivit nestátních neziskových organizací v oblasti rovnosti žen a mužů.

ISBN: 978-80-904564-9-5

9 788090 456495